

TANULMÁNY

Az álképviselet szabályozása a hatályos és az új Polgári Törvénykönyvben

✎ Bodzási Balázs tudományos segédmunkatárs, MTA TK Jogtudományi Intézet (Budapest)

A képviseleti és álképviselési szabályok gazdasági jelentősége kiemelkedő. Ehhez kapcsolódóan elsődlegesen az álképviselő felelősségét és az álképviselő által kötött, de az álképviselt részéről jóvá nem hagyott szerződés jogi sorsát kell megnyugtatóan rendezni. Felmerülnek azonban dologi jogi-tulajdonjogi kérdések is. A hatályos Ptk. csupán az álképviselő felelősségének bizonyos kérdéseit szabályozza és ennél nem megy tovább az új Ptk. sem. A bírói gyakorlatra hárul tehát az álképviselt által kötött szerződés jogi minősítése és ehhez kapcsolódóan az álképviselt részéről adható jóváhagyás értelmezése is.

1. Az álképviselési szabályok gazdasági és jogpolitikai háttere

A képviselet intézménye nélkülözhetetlen a gazdaság működése szempontjából. Ezzel szoros összefüggésben a képviseleti szabályok alapvető célja, hogy lehetővé tegyék a más nevében történő jognyilatkozat tételét. A képviselet szabályozásának azonban van egy lényeges következménye is, a *forgalombiztonság védelme*. A forgalombiztonság védelme érvényesül az álképviselési intézményének szabályozása során is, az álképviselési szabályok azonban *prevenációs célt* is szolgálnak.¹

Az álképviselési szabályozása során három résztvevő érdekeire kell figyelemmel lenni: az állítólagos képviselt (áltképviselt), az álképviselő, valamint az álképviselővel szerződő harmadik személy érdekeire. Ezen személyek közül különösen az álképviselt és az álképviselővel szerződő harmadik fél jogi védelme indokolt. Az álképviselő helyzete ehhez képest abban különbözik, hogy aki képviselőként jár el, az fokozott kockázatot vállal. Az érdekegyensúlyra törekvő jogi rendezés precíz mérlegelést igényel, amennyiben ugyanis a jog az álképviselőt kiemeli ebből a hármas érdekegyensúlyból és túlzott védelemben részesíti, az nemcsak a forgalombiztonság igényeivel áll szemben, de a prevenációs célokat sem szolgálja.

A forgalombiztonság védelme, valamint a kiegyensúlyozott jogi érdekvédelem megteremtése egy olyan alap-

vető gazdaságpolitikai és jogpolitikai célkitűzés, melyet különböző jogdogmatikai megoldásokkal is el lehet érni.

2. Az álképviselés fogalma

2.1. Az álképviselés esetei

Az álképviselés fogalmának meghatározásához elengedhetetlen a sikeres – vagyis jogszerű és hatályos – képviselet feltételeinek a vizsgálata. Álképviselésről ugyanis csak akkor beszélhetünk, ha a sikeres képviselet feltételei hiányoznak és a képviselt sem hagyja jóvá a jogügyletet. A sikeres képviseletnek három feltételét különböztethetjük meg: a) a *képviselő akaratnyilvánítása*, b) a *képviselt nevében történő eljárás* és c) a *képviselési hatalom*.²

Ennek alapján a hatályos Ptk. 221. § (1) bekezdése az álképviselés két esetkörét nevesíti: a) *ha a képviselő képviselési jogát túllépi*; illetve b) *ha valaki képviselési jog nélkül köt más nevében szerződést*. Ez megegyezik az 1945 előtti magyar magánjog szabályaival.³ Ezzel azonosan kívánja szabályozni az álképviselést az új Polgári Törvénykönyv is. A 6:13. § (1) bekezdése szerint, aki képviseleti jog nélkül, vagy képviseleti jogkörét túllépve más nevében jognyilatkozatot tesz, nyilatkozata a képviselt jóváhagyásáig nem vált ki joghatást.

Mind a képviseleti jogkör túllépése, mind pedig a

1 Szónyi Viktor: A forgalom biztonságának védelme a magyar és a francia jogban a képviselet kapcsán, különös tekintettel az álképviselésre. In: Harmathy Átila (szerk.): Jogi tanulmányok 2002. ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2002, 446.
2 Szladits Károly: A magánjogi tényállások – 33. §: A képviselet. In: Szladits Károly (szerk.): Magyar Magánjog. Első kötet. Általános rész. Személyi jog. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1942, 331–333.
3 Szladits: i. m. 336. Az 1928-as Magánjogi Törvényjavaslat 1033. § (1) bekezdése az álképviselésnek ugyanezt a két esetkörét nevesítette.

képviselési jogkör hiánya előállhat törvényes, szervezeti és jogügyleti képviselő esetében is.⁴

További kérdéseket vet azonban fel, ha a törvényes képviselő nem jelent teljeskörű képviselést. Ez jelenik meg a BH 2009/6/183. jogesetben is. A tényállás szerint a polgármester az önkormányzat képviselőjeként úgy kötött meg egy adásvételi szerződést, hogy arra az önkormányzat vagyongazdálkodási rendelete értelmében csak a képviselő-testület határozata alapján lett volna jogosult. Az eljáró bíróságok egyöntetűen álképviselőnek minősítették ezt az esetet, vagyis a polgármestert (rosszhiszemű) álképviselőnek tekintették. A Legfelsőbb Bíróság ezzel kapcsolatban azt emelte ki, hogy az (akkor hatályos) önkormányzati törvény értelmében a tulajdonost megillető jogok gyakorlásáról a képviselő-testület rendelkezik. A képviselő-testület e hatáskörét – egészben vagy részben – átruházhatja a szabályszerűen megalkotott szervezeti és működési szabályzatban, vagy eseti jelleggel, testületi határozat útján. Amennyiben azonban ez a hatáskör nem kerül átruházásra, a polgármester csak a testületi határozat által meghatározott körben képviselheti az önkormányzatot. Erre tekintettel pedig lehetőség van arra, hogy a polgármester álképviselőként járjon el.

Jogügyleti képviselő esetében kérdés, hogy bármilyen szerződéshez kapcsolódóan sor kerülhet-e álképviselőre? A magyar jogban sem a képviselő, sem az álképviselő nem kapcsolódik elválaszthatatlanul egyetlen szerződéshez sem. Ennek ellenére, mivel a megbízás és a képviselő között különösen szoros a kapcsolat, ezért *megbízás nélküli ügyvitel* esetében – ha jognyilatkozat tételére kerül sor – szükségképpen csak álképviselőről beszélhetünk.⁵

Álképviselőre nemcsak a képviselő *aktív*, hanem a *passzív* oldalán is sor kerülhet. Passzív oldalnak a jognyilatkozat, illetve a teljesítés elfogadása minősül.⁶

2.2. Az álképviselő fogalmi elemei

Az álképviselő egyik esetében sem feltétel, hogy az álképviselő tudjon a képviselési jog túllépéséről, illetve annak hiányáról. Álképviselőről beszélünk tehát akkor is, ha az álképviselő tudott, illetve akkor is, ha nem tu-

dott a képviselő fogyatékoságairól. Az álképviselő tudati állapota az általa kötött szerződés jogi minősítését nem befolyásolja, szerepe van azonban az őt terhelő kártérítési felelősség fennállása és mértéke szempontjából.

Ugyanez a helyzet az álképviselővel szerződő harmadik fél tudati állapotát illetően is. A harmadik fél szintén tudhatott a képviselési jog fogyatékoságairól, de ez nem befolyásolja a vele kötött szerződés jogi sorsát, vagyis azt, hogy ennek a szerződésnek az érvényes létrejötte az álképviselt jóváhagyásától függ. A harmadik személy tudati állapota is csak az álképviselővel szemben érvényesíthető kártérítési igény vonatkozásában bír jelentőséggel.⁷

Csanádi György felvetése szerint, abban az esetben, ha a harmadik fél tudott az álképviselőről, a Ptk. 215. § (1) bekezdését lehetne analógia útján alkalmazni, és nyilatkozattételre kellene felhívni a képviselőt.⁸ Az álképviselt hallgatása ilyenkor a jóváhagyás megtagadását jelentené. Ilyen esetben *Csanádi* szerint nem valószínű álképviselő, hanem a képviselt beleegyezésétől függően kötött szerződésről van szó. Az álképviselővel szerződő harmadik fél ugyanis tudja, hogy a szerződés a képviselt jóváhagyásától függ, tudja, hogy a képviselt beleegyezésétől függően kötött szerződést. Ilyen esetben – *Csanádi* érvelése szerint – nem lehet szó az álképviselő felelősségéről sem.⁹

Álképviselő esetén tehát az objektív és a szubjektív körülményeket együttesen kell vizsgálni. *Objektív körülmény* a képviselési jog fogyatékosága, annak hiánya, vagy túllépése. *Subjektív körülmény* egyrészt az álképviselő, másrészt pedig a vele szerződő harmadik fél tudati állapota. Az előzőekből következően a szubjektív körülmények az álképviselő által kötött szerződés minősítését nem befolyásolják, hatással vannak azonban az álképviselő kártérítési felelősségére.¹⁰

3. Az álképviselő eljárásának jóváhagyása

3.1. A jóváhagyáshoz kapcsolódó kérdések

Amennyiben az a személy, akinek nevében az álképviselő eljár – az álképviselt -, az álképviselő eljá-

4 Szervezeti és törvényes képviselő esetében gyakran előfordul, hogy jogszabály, vagy létesítő okirat olyan előírást tartalmaz, amely szerint meghatározott jognyilatkozathoz, illetve meghatározott értékhatár feletti ügyletkötéshez hatóság, vagy a legfőbb szerv beleegyezésére is szükség van. Ilyen rendelkezést tartalmaz például a Ptk. 13. § (1) bekezdése is, amely szerint a cselekvőképességgel nem rendelkező személy törvényes képviselője meghatározott jognyilatkozatának érvényességéhez a gyámhatóság jóváhagyása szükséges. Ebben az esetben azonban nem a képviselési jog korlátozásáról van szó, hanem arról, hogy a szerződéshez egy harmadik személy, vagy hatóság jóváhagyása is szükséges. Ez tehát a Ptk. 215. §-ának alkalmazási körébe tartozó kérdés.

5 *Szönyi*: i. m. 437.

6 *Szladits*: i. m. 330. Ilyen jellegű passzív álképviselőről volt szó az IH 2011/4/176. jogesetben is.

7 *Kolosváry Bálint*: Magánjog. Harmadik átdolgozott és bővített kiadás. A „Studium” kiadása, Budapest, 1930, 58.

8 *Csanádi György*: A képviselő. In: *Eörsi Gyula–Gellért György* (szerk.): A Polgári Törvénykönyv Magyarázata. Első kötet. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1981, 1065. Hasonló megoldás a német jogban is ismert: a BGB 177. § (2) bekezdése ilyen esetben két hetes határidőt biztosít a képviselt számára, hogy a felhívás alapján a szerződés jóváhagyásáról nyilatkozzék. Amennyiben ezen a határidőn belül a képviselt nem nyilatkozik, azt úgy kell tekinteni, hogy a szerződés jóváhagyását megtagadta. Ebben az esetben egy későbbi jóváhagyás sem teheti már a szerződést érvényessé. Erről ld.: *Brox, Hans-Walker, Wolf, Dietrich*: Allgemeiner Teil des BGB. 31. Auflage, Carl Heymanns Verlag, Köln-München, 2007, 309.

9 *Csanádi*: i. m. 1067.

10 *Gál Judit–Németh László*: Az álképviselő által kötött szerződés megítélésével kapcsolatos egyes vitás kérdések. Ítéltáblai Határozatok, 2005/1. sz. 89. A Fővárosi Ítéltábla egy eseti döntésében emellett különbséget tett az álképviselő külső és belső mozzanata között is. A

rását jóváhagyja, az álképviselő által kötött szerződés érvényesen létrejön, azt tehát az általános szabályok szerint teljesíteni kell. Ebben az esetben az álképviselő által kötött szerződés a képviselt és a harmadik személy között joghatás kiváltására alkalmas. Utólagos jóváhagyás esetén valójában nincs szó álképviselőről, az álképviselőt ennek megfelelően felelősség sem terheli.

A jóváhagyás intézménye az 1945 előtti jogunkban is ismert volt, amelyet 1959-ben a Ptk. is átvett. A Ptk. indokolása ezzel kapcsolatban kiemeli, hogy ha a jóváhagyás megtörtént, akkor nincs ok arra, hogy a szerződést ne bonyolítsák le úgy, mintha eredetileg is minden rendben lett volna a képviselettel.¹¹

A bírói gyakorlat a jóváhagyást kezdettől fogva nagyvonalúan értelmezi. Ennek oka, hogy ezáltal elkerülhetővé válik a bizonytalan jellegű képviseleti jogkörhöz kapcsolódó állásfoglalás, hiszen a képviselt jóváhagyásának az elismerésével ugyanarra az eredményre juthatunk, mintha a képviseleti jogot ismernénk el.¹²

A jóváhagyás nagyvonalú bírói értelmezéséből következik, hogy *a jóváhagyás megtagadását minden esetben határozottan kifejezésre kell juttatni*. Ez azt jelenti, hogy az a személy, akinek nevében képviseleti jog nélkül jártak el – mielőtt erről tudomást szerez – *haldéktalanul* köteles tiltakozni a nevében jogosulatlanul kötött szerződés ellen. *Csanádi* szerint, ha ezt nem teszi, akkor ez rendszerint olyan ráutaló magatartásnak tekinthető, amelyben a jóváhagyás jut kifejezésre.¹³ Ezzel szemben *Szőnyi Viktor* arra az álláspontra helyezkedik, hogy az álképviselt hallgatása csak akkor tekinthető ráutaló magatartással kifejezésre juttatott jóváhagyásnak, ha a körülményekből a képviselt akaratát megállapítható.¹⁴ *Nemessányi Zoltán* is azt emeli ki, hogy a ráutaló magatartással történő jóváhagyás esetén kétséget kizáróan megállapíthatónak kell lennie, hogy az kifejezetten az álképviselt nevében kötött jogügylet jóváhagyására irányul.¹⁵

Kérdésként merülhet fel, hogy alakszerűségi előíráshoz kötött szerződést jóvá hagyhat-e az álképviselt szóban, vagy ráutaló magatartással, vagyis a jóváhagyandó szerződésre előírt alakosság figyelmen kívül ha-

gyásával? Ezzel kapcsolatban a német jog azt a megoldást követi, hogy a képviselt alakszerűségi követelményekhez kötött szerződést is jóváhagyhat szóban, vagy ráutaló magatartással is.¹⁶ Az osztrák jogirodalomban ehhez kapcsolódóan azonban kiemelik, hogy a hallgatást alapvetően nem lehet jóváhagyásként értelmezni.¹⁷ Mind a német, mind pedig az osztrák jog megoldása irányadónak tekinthető a magyar jogra vonatkozóan is.

Kérdés az is, hogy mennyi idő áll rendelkezésre a képviseltnek ahhoz, hogy a jóváhagyást megtagadhasa? A bírói gyakorlatban korábban az az elv fogalmazódott meg, hogy ha a képviseltnek az álképviselt csak hosszabb idő után jut tudomására, akkor a jóváhagyásról vagy annak megtagadásáról ekkor van csak lehetősége dönteni, és ezt nem gátolja az, hogy a szerződéskötéstől számítva az ajánlati kötöttségi határidők már rég lejártak (BH 1970/11/6572.). Ebből azonban azt a következtetést is levonhatjuk, hogy az álképviselt a jóváhagyást az ajánlati kötöttségi határidőkön belül adhatja, illetve tagadhatja meg. A határidőket a szerződéskötésről való tudomásszerzéstől kell számítani. Bonyolultabb szerződéseknél azonban – méltányossági alapon – hosszabb határidők is indokoltak lehetnek.

Külön esetkör, *ha az álképviselő a felszámolás alatt álló gazdálkodó szervezet korábbi vezető tisztségviselője és az általa kötött jogügyleteket a felszámoló utóbb jóváhagyja*. Ez a jóváhagyás is történhet ráutaló magatartással. Ebből következik, hogy ha a felszámoló az álképviselő által kötött ügyleteket nem hagyja jóvá, azt egyértelműen kifejezésre kell juttatnia. Ennek a felszámolási eljárásban speciális formái vannak, ilyen például a *kifogás* intézménye. Ebbe a körbe tartozik azonban az az eset is, amikor a felszámoló a Cstv. 40. §-a alapján a jogügyletet megtámadja.

3.2. A jognyilatkozatok visszavonása

Kérdés, hogy jóváhagyó nyilatkozatát a képviselt utóbb visszavonhatja-e? Mivel ez jogbizonytalansághoz vezetne és erről a Ptk. az álképviselt körében hallgat, ezért azt mondhatjuk, hogy ezt az akaratnyi-

döntés szerint külső mozzanatnak az álképviselő képviseleti jogának hamis látszata minősül, amelyet az álképviselővel szerződő fél érzékel. Ez a külső mozzanat alapozza meg az álképviselő kártérítési felelősségét, amelynek terjedelmét az álképviselő jó- vagy rosszviselkedése határozza meg. Az álképviselt belső mozzanata a képviseletre feljogosító jogviszony hiánya vagy a képviseleti jogkör túllépése. Ez a kérdés az álképviselő és az álképviselt belső viszonyában bír relevanciával, de jogkövetkezménye kifelé is hat, hiszen ennek következménye lesz az, hogy az álképviselő eljárása semmiféle joghatást nem fejt ki az álképviselt jogviszonyaira. Ez alól csak az az eset kivétel, ha az álképviselt utóbb jóváhagyja az álképviselő eljárását (IH 2011/4/176.).

11 A Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyve. Az 1959. évi IV. törvény és a törvény javaslatának miniszteri indokolása, továbbá a Polgári Törvénykönyv hatálybalépéséről és végrehajtásáról szóló 1960. évi 11. számú törvényerejű rendelet. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1963, 245.

12 *Csanádi*: i. m. 1063–1064.

13 *Csanádi*: i. m. 1064.

14 *Szőnyi*: i. m. 437.

15 *Nemessányi Zoltán*: A képviselet. In: *Osztoivits András* (szerk.): A Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény magyarázata. Opten Kiadó, Budapest, 2011, 644.

16 *Rüthers, Bernd-Stadler, Aristid*: Allgemeiner Teil des BGB. Grundrisse des Rechts. 14. Auflage, Verlag C.H. Beck, München, 2006, 481. A német BGB 182. § (2) bekezdése általános szinten rögzíti: „Die Zustimmung bedarf nicht der für das Rechtsgeschäft bestimmten Form.”

17 *Koziol, Helmut-Rudolf, Welsch*: Grundriss des bürgerlichen Rechts. Band I. 13. Auflage, Manzsche Verlag, Wien, 2006, 213.

latkozatot a képviselt legfeljebb a Ptk. 214. § (2) bekezdésének keretei között vonhatja vissza.¹⁸

Ettől el kell határolni azt az esetet, amikor az álképviselővel szerződő harmadik fél vonja vissza saját szerződéses akaratnyilatkozatát. Az álképviselővel szerződő fél mindaddig visszavonhatja szerződési ajánlatát, amíg a képviselt jóvá nem hagyta az álképviselő által kötött szerződést (BH 2004/7/286.). Ez az elv a korábbi jogirodalomban is visszatükröződik, azzal a kiegészítéssel, hogy erre csak a jóhiszemű harmadik fél jogosult, vagyis az, aki a szerződéskötéskor az álképviselőt tényéről nem tudott, illetve arról nem is kellett volna tudnia.¹⁹

Ezt a lehetőséget a jóhiszemű harmadik félnek a német jogban a BGB 178. §-a is megadja, azzal, hogy a visszavonó nyilatkozatot az álképviselővel szemben is joghatályosan meg lehet tenni. A harmadik személy saját akaratnyilatkozatát azonban abban az esetben nem vonhatja vissza, ha az álképviselt a szerződést már jóváhagyta, hiszen ekkor a jogügylet érvényes. Akkor sem vonhatja vissza a harmadik személy saját szerződéses akaratnyilatkozatát, ha rosszhiszemű volt.²⁰ Amennyiben a harmadik személy saját akaratnyilatkozata visszavonta, az álképviselőt felelősség nem terheli. A német jog szerint a képviselt a jóváhagyást mind az álképviselőnek, mind pedig a vele szerződő harmadik félnek megadhatja.²¹

3.3. A jóváhagyás értelmezése

Az álképviselő által kötött szerződés jogi minősítésére is kihat annak a kérdésnek a megválaszolása, hogy a jóváhagyást miként kell értelmezni. Jelenti-e ez azt, hogy egy érvénytelen szerződést hagy jóvá az állítólagos képviselt, vagyis az érvénytelenség orvoslásáról, az érvénytelenségi ok kiküszöböléséről lenne szó? Ezzel kapcsolatban a Legfelsőbb Bíróság a BH 2004/5/181. jogesetben kiemelte, hogy ezt az esetet meg kell különböztetni a Ptk. 237. § (2) bekezdésében foglalt jogkövetkezménytől, vagyis a szerződés bíróság általi érvényessé nyilvánításától.²² A Legfelsőbb Bíróság szerint, amikor a képviselt utólag jóváhagyja az álképviselő eljárását, akkor az érvénytelen szerződés orvoslására kerül sor, az álképviselő jognyilatkozata érvényessé válik, és ugyanaz lesz a joghatása, mintha a jognyilatkozatot a fél képviselőtében jogszerűen eljáró személy tette volna meg. Ebben az esetben

tehát nem a bíróság, hanem a képviselt fél cselekménye folytán válik érvényessé a jogügylet.

Érthető-e ennek alapján a hatályos Ptk. 221. § (1) bekezdése úgy, hogy a jóvá nem hagyott szerződés érvénytelen lesz? Véleményünk szerint nem. Ezzel kapcsolatban ugyanis egyrészt a törvényt meglehetősen homályosan fogalmaz és a jóváhagyás kapcsán nem a szerződés szót, hanem a „eljárás” kifejezést használja. A képviselt ugyanis az álképviselő eljárását hagyhatja jóvá. Másrészt a Ptk. idézett szakasza egyáltalán nem szól arról, hogy ez a jóváhagyás a szerződés érvénytelenségét orvosolja. Márpedig egy másik helyen, ahol a törvény a semmis jognyilatkozat orvoslásáról, érvényessé tételéről szól, ezt egyértelműen megteszi. A Ptk. 12/A. § (2) bekezdésének második mondata szerint ugyanis: „Ha a korlátozottan cselekvőképességű kiskorú cselekvőképessé válik, maga dönt a függő jognyilatkozatainak érvényességéről.”

Mindezek alapján nem tűnik megalapozottnak az az álláspont, amely szerint a képviselő jóváhagyása egy érvénytelen szerződés érvényessé nyilvánítását jelenti.

További kérdés, hogy mindezek alapján értelmezhető-e úgy a jóváhagyás, hogy az egy létre nem jött szerződést hoz létre és tesz érvényessé? Az utólagos jóváhagyás olyan fajtáját a magyar jog nem ismeri, amely nem létező szerződéshez kapcsolódik, és azt tenné joghatás kiváltására alkalmassá. Analógiaként esetleg lehetne utalni a Ptk. 215. §-ára, amely azt az esetet szabályozza, ha a szerződés létrejöttéhez harmadik személy beleegyezése, vagy hatósági jóváhagyás szükséges. Ezen szakasz (2) bekezdése szerint a beleegyezés, illetve jóváhagyás megtörténtével a szerződés – ha jogszabály kivételt nem tesz – megkötésének időpontjától kezdődő hatállyal jön létre.²³ A Ptk. ezen §-a azonban az álképviselőtől jelentősen eltérő situációt rendez. Erre utal a *Gál Judit-Németh László* szerzőpáros is, akik kiemelik, hogy álképviselő esetén nem a szerződő felek körén kívül álló harmadik személy beleegyezése, hanem maga az egyik szerződési nyilatkozat hiányzik.²⁴

Mindezek alapján azt mondhatjuk, hogy önmagában a jóváhagyás értelmezéséből nem vonhatunk le következtetést az álképviselő által kötött, de az álképviselt részéről jóvá nem hagyott szerződés jogi minősítésére vonatkozóan. Nem visz közelebb a megoldáshoz az új Ptk. sem. A 6:13. § (2) bekezdése ugyan nem az álképviselő eljárásának, hanem jognyilatkozatának

18 A Ptk. 214. § (2) bekezdésével kapcsolatban kérdéses, hogy ez a rendelkezés csak a szerződéskötésre irányuló jognyilatkozatokra vonatkozóan, vagy valamennyi szerződéses nyilatkozat (pl. elállás, felmondás, fizetési felszólítás) esetén alkalmazásra kerülhet-e. Erről ld.: *Bodzási Balázs*: A szerződés megkötése. In: *Osztovits András* (szerk.): A Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény magyarázata. Opten Kiadó, Budapest, 2011, 630.

19 *Csanádi*: i. m. 1065.

20 *Brox/Walker*: i. m. 309.

21 *Rüthers/Stadler*: i. m. 481. Ennek alapját a BGB 182. § (1) bekezdése jelenti.

22 Az érvényessé nyilvánításhoz kapcsolódó kérdésekről részletesebben ld.: *Darázs Lénárd*: A kartellek semmissége. Complex Kiadó, Budapest, 2009, 177–179.

23 A Ptk. 215. §-a alapján sem egyértelmű azonban, hogy a harmadik személy beleegyezésének hiányában a szerződés létre sem jön, vagy létrejön, de érvénytelen. Erről ld.: *Bodzási*: i. m. 631–632.

24 *Gál/Németh*: i. m. 90. A BH 1998/4/188. jogesetben a Legfelsőbb Bíróság is alaptalannak minősítette a Ptk. 215. §-ára történő hivatkozást.

a jóváhagyásáról beszél, de a fenti kérdést ez alapján sem lehet megválaszolni.

4. Az álképviselő által kötött szerződés minősítése

4.1. A szerződés létre sem jött volna vs. érvénytelensége

A hatályos Ptk. hallgat arról a kérdéstről, hogy mi lesz a jogi sorsa az álképviselő által kötött szerződésnek abban az esetben, ha azt az álképviselt nem hagyja jóvá. Nem rendezi a kérdést a kódex miniszteri indokolása sem. Az új Ptk. szintén nem szól erről a kérdéstről, és az ahhoz fűzött magyarázat is csak annyit mond, hogy jóváhagyás hiányában az álképviselő nyilatkozata a képviseltet nem köti.

A szerződés minősítésére vonatkozóan a bírói gyakorlat és a jogirodalom két lehetséges alternatívát dolgozott ki:

a) a szerződés – szerződési akarat hiányában – létre sem jött (EBH 2004/2/1146., BH 2004/7/286., BH 2005/1/21., IH 2008/2/64., IH 2010/2/85., IH 2010/3/140., a Fővárosi Ítéltábla Polgári Kollégiumának 2/2004. (XI. 22.) sz. ajánlása, valamint a Győri Ítéltábla Polgári Kollégiumának 1/2006. (XII. 1.) sz. kollégium véleménye;²⁵ legutóbb pedig: IH 2011/4/175. és IH 2011/4/176.);

b) létrejött, de érvénytelen, azon belül semmis (EBH 2009/2/2038., BH 2004/5/181., BH 2009/6/183. elsőfokú bíróság).

A semmisségi okokat illetően ugyancsak eltérőek a bírói döntések. Van olyan határozat, amely jogszabályba ütközőnek tekinti ezeket a megállapodásokat (BH 2005/1/21.). Más ítéletek esetenként a jogszabály által előírt alaktság hiányára hivatkoznak (BH 2004/7/286.), illetve előfordul, hogy az álképviselést önálló semmisségi okként kezelik.

Ez utóbbi nézetnek egyébként erőteljes jogirodalmi hagyományai is vannak, így például *Eörsi Gyula* kötetmi jogi tankönyve is semmisségre vezető nyilatkozati hibának tekinti az álképviselést.²⁶ Az újabb jogirodalomban ezzel szemben az álképviselő által kötött szerződés létre sem jött voltának elismerése nyert teret.²⁷

Az érvénytelenséggel összefüggésben kell utalni egy gyakorlati szempontból kevésbé releváns, de elméletileg mégsem kizárható esetre. Amennyiben az álképviselő által kötött szerződést a bíróság érvénytelennek minősíti, a Ptk. 237. § (2) bekezdése alapján – jogkövetkezményként – felmerülhet a szerződés hatályossá nyilvánítása is. Ebben az esetben azonban nem az ál-

képviselőnek, hanem az álképviseltnek kell a szerződést teljesíteni.

4.2. Az érvényesen létrejött szerződés megszüntetése az álképviselt részéről

A szerződés létre sem jött voltának, illetve érvénytelenségének a kimondása mellett elméleti szinten felvetődhet egy további lehetőség is, bár ez dogmatikailag a legkevésbé megalapozott. Eszerint az álképviselő által kötött szerződés minden esetben érvényesen létrejön, de attól az álképviselt elállhat, illetve azt felmondhatja. Ebben az esetben természetesen a jóváhagyás kérdése kikerül a szabályozási körből, arra ugyanis nincs szükség. Ez a megoldási javaslat azonban a képviseleti jog alapelveivel erőteljesen szemben áll.

4.3. Az álképviselő által kötött szerződés relatív hatálytalansága

Felmerülhet annak a lehetősége is, hogy az álképviselő által kötött szerződés relatíve – az álképviselttel szemben – hatálytalan.²⁸ Ez azt jelentené, hogy az álképviselő által kötött szerződés – jóváhagyás hiányában – az álképviselttel szemben hatálytalan lenne, mindenki mással szemben azonban hatályos. Amennyiben az álképviselt a szerződést jóváhagyja, az vele szemben is hatályossá válik, vagyis ebben a gondolatmenetben a hatályossá váláshoz van szükség a jóváhagyásra.

Ennek példaként a Ptk. 203. §-ában szabályozott fedezetelvonó szerződés intézménye, illetve az elővásárlási jog megsértéseként a bírói gyakorlatban alkalmazott jogkövetkezmény szolgálhat. A relatív hatálytalanság jogkövetkezményként történő alkalmazásakor olyan esetekről van szó, amikor a szerződő felek között a szerződés létrejött, érvénytelenségi ok sem áll fenn, az érvényesen létrejött megállapodás azonban egy harmadik személy lényeges jogos érdekét oly mértékben sérti, hogy a jog a harmadik személy védelmében kimondja ennek a megállapodásnak a vele szemben való hatálytalanságát.

Álképviselet körében természetesen elsődlegesen nem a harmadik fél érdekeit védené ez a megoldás, hiszen vele szemben a szerződés hatályos lenne. A szerződés kizárólag az álképviselttel szemben lenne hatálytalan, az álképviselővel szerződő harmadik felet azonban megilletné a szerződéstől való elállás/felmondás joga.²⁹ Ebben az esetben tehát – szemben az előző pontban vázolt megoldással – nem az álképviselt, hanem az ál-

25 Ítéltáblai Határozatok, 2007/1. sz. 77–81.

26 *Eörsi Gyula*: Kötetmi jog. Általános rész. 18. kiadás. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1998, 79., 104.

27 *Gál/Németh*: i. m. 89.

28 Kérdés, hogy erre utal-e *Szladits* is, amikor így fogalmaz: „Az ügylet hatályossá csak a képviselt jóváhagyásával válik.” Ld.: *Szladits*: i. m. 336.

29 Az 1945 előtti magyar jogirodalomban *Kuncz Odön* írt arról, hogy az álképviselővel szerződő harmadik személyt megillette az ügylettől való elállás joga, melyet azonban csak az álképviselt jóváhagyásáig gyakorolhatott. Ld.: *Kuncz*: i. m. 155.

képviselővel szerződő harmadik fél számára lenne biztosítva a szerződésmegszüntetés joga. Ez a jog azonban csak a jóhiszemű harmadik felet illetné meg, ha tehát a harmadik személy rosszhiszeműnek tekinthető, akkor nem állhatna el a szerződéstől, illetve nem mondhatná fel azt.

Kérdésként merülhet fel, hogy az álképviselő meddig hivatkozhatna a szerződés vele szembeni hatálytalanságára? Az egyik lehetőség a Ptk. 203. §-ában vázolt megoldás. Egy másik utat követ a gazdasági társaságokról szóló 2006. évi IV. törvény (Gt.) 125. § (2) bekezdése, amely 1 éves jogvesztő határidőt mond ki a kft. üzletrész adásvételéhez kapcsolódó elővásárlási jog megsértése esetén.

Bár az álképvisélet körében dogmatikailag a relatív hatálytalanság kimondása sem lenne konzekvens, amellet, hogy megfelelné a forgalombiztonság szempontjainak, a kártérítési kérdések egy részét is kiiktatná.

4.4. A szerződés minősítésére vonatkozó állásfoglalás hiánya

A vázolt dogmatikai megoldások mellett adódik még egy lehetőség, mégpedig az, hogy a Ptk. egyáltalán nem foglal állást a szerződés minősítésének a kérdésben. Ezt az utat választotta a hatályos és az új Ptk. is.

Az állásfoglalás hiánya abban az esetben kisebb gyakorlati jelentőséggel bír, ha a létre sem jött, illetve a létrejött, de érvénytelen szerződés jogkövetkezményei közelítenek egymáshoz, vagy esetleg részben azonosak. Amennyiben a jogalap nélküli gazdagodás szabályai az érvénytelenség jogkövetkezményei körében nagyobb szerepet kapnak, akkor a fenti elhatárolási kérdés veszít a jelentőségéből.

Az állásfoglalás hiányára utal *Vékás Lajos* is a 2008-as ún. Szakértői Javaslatban, amikor megjegyzi, hogy az álképviselő jognyilatkozatának minősítésére azért nincs szükség, mert az álképviselő jognyilatkozata szerződési jogi szempontból csak akkor válik relevánssá, ha azt a képviselt jóváhagyja. Jóváhagyás hiányában azonban az álképviselő eljárásának csak deliktuális jogi, azaz kártérítési jogkövetkezményei vannak, a törvénynek pedig elegendő csak ezeket meghatározni.³⁰

Az új Ptk. az érvénytelenség jogkövetkezményeinek a körében a jogalap nélküli gazdagodás elvére támasz-

kodik (6:114. §). Ez azt jelenti, hogy a létre sem jött, illetve az érvénytelen szerződések jogkövetkezményei közelednek egymáshoz. Erre tekintettel az álképviselő által kötött és az álképviselt részéről jóvá nem hagyott szerződés jogi sorsáról történő egyértelmű állásfoglalás hiánya valószínűleg nem lesz annyira meghatározó jelentőségű. Ezen gondolatmenet állhat az új Ptk. álképviselési szabályainak megalkotása mögött is. A 6:13. § értelmezéséből csupán azt a következtetést vonhatjuk le, hogy az álképviselt jóváhagyásának hiányában az álképviselő által tett jognyilatkozat nem vált ki joghatást.³¹

5. Felelősségi kérdések

5.1. Az álképviselő felelőssége³²

Mind a hatályos, mind pedig az új Ptk. álképviselési szabályai között az álképviselő felelősségére vonatkozó rendelkezések egyértelműen dominálnak. Ezeket akkor kell alkalmazni, ha az álképviselt az álképviselő által kötött szerződést nem hagyta jóvá. Ebben az esetben az álképviselttel szemben az álképviselővel szerződő harmadik fél kötelmi alapon nem tud igényt érvényesíteni, az álképviselővel szemben azonban kártérítési igénye keletkezik.

A hatályos Ptk. miniszteri indokolása szerint a törvény azért tette általánossá az álképviselő kártérítési kötelezettségét, mert nem vette át a korábbi törvényeknek azt a rendelkezését, hogy a szerződő fél az álképviselőtől a szerződés teljesítését is követelhesse.³³ Ez azonban nem zárja ki annak a lehetőségét, hogy amennyiben az álképviselő a teljesítésre képes, a bíróság a Ptk. 355. § (2) bekezdése szerint – természetbeni kártérítésként – a szerződés teljesítésére kötelezze.³⁴ Ezzel kapcsolatban újra érdemes utalni a német BGB 179. § (1) bekezdésére, amely megadja a választás lehetőségét az álképviselővel szerződő harmadik félnek, hogy az álképviselőtől – kártérítés helyett – a szerződés teljesítését követelje. A német jogirodalomban azonban kiemelik, hogy az álképviselő ezáltal nem válik a harmadik személy szerződéses partnerévé, hanem köztük egy olyan törvényen alapuló kötelmi jogviszony jön létre, amelynek a tartalmát a jóvá nem hagyott szerződés határozza meg.³⁵ Ugyancsak nem ismeri el az osztrák jog sem, hogy a

30 *Vékás Lajos*: A szerződés általános szabályai. In: *Vékás Lajos* (szerk.): Szakértői Javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez. Complex Kiadó, Budapest, 2008, 773.

31 Az új Ptk. 6:13. § (1) bekezdésének megfogalmazása nem pontos. Az álképviselő által tett jognyilatkozat ugyanis akkor is vált ki joghatást, ha azt utóbb az álképviselt nem hagyja jóvá. Deliktuális jogi hatásai ugyanis ennek a jognyilatkozatnak is lesznek. Precízebb lett volna, ha a törvény azt mondja ki, hogy az álképviselt jóváhagyásának hiányában az álképviselő által tett jognyilatkozat nem váltja ki a jognyilatkozat tartalma szerinti joghatásokat. A jognyilatkozat tartalma szerinti joghatások kiemelése azért lényeges, mivel nincs érvényesen létrejött szerződés, ezért a szerződés szerinti joghatásokról nem beszélhetünk.

32 Az álképviselő polgári jogi felelősségétől elválik az esetleges büntetőjogi értékelés. Előfordulhat ugyanis, hogy az álképviselő magatartása büntetőjogi relevanciával is bír.

33 *Miniszteri indokolás*, 245.

34 *Csanádi*: i. m. 1066.

35 *Rüthers/Stadler*: i. m. 482.

szerződés álképviselő általi teljesítése a szerződésnek az álképviselő és a harmadik személy közötti létrejöttét jelentené, hiszen az álképviselő nem a saját nevében járt el, az álképviselő akarata tehát nem arra irányult, hogy a szerződés közte és a harmadik személy között jöjjön létre.³⁶

A hatályos Ptk. 221. § (1) bekezdése szerint, ha az álképviselő jóhiszemű volt – és az állítólagos képviselt a szerződést nem hagyta jóvá –, köteles a vele szerződő félnek a szerződés megkötéséből eredő kárát megtéríteni. A Ptk. 221. § (2) bekezdése szerint a rosszhiszemű álképviselő teljes kártérítéssel tartozik. Ez azt jelenti, hogy olyan helyzetbe kell hoznia a szerződésben bízó harmadik felet, mintha a szerződés valóban teljesedésbe ment volna.

Ezzel gyakorlatilag azonos rendelkezéseket mond ki az új Ptk. is. Az új Ptk. 6:13. § (2) bekezdése szerint, ha a képviselt a nevében tett jognyilatkozatot nem hagyja jóvá, a jóhiszemű álképviselő a harmadik személynek a jognyilatkozat megtételéből eredő kárát, a rosszhiszemű álképviselő a harmadik személynek a jognyilatkozat megtételéből fakadó teljes kárát köteles megtéríteni.

A fentiek alapján a jóhiszemű álképviselőt a szerződés megkötéséből (a jognyilatkozat megtételéből) eredő kár terheli, amely más néven a *negatív interesse*. Ezt a régi magyar magánjogban biztatási kárnak is nevezték, azon az alapon, hogy az ezért felelős személy csak azt a kárt köteles megtéríteni, amelyet a másik fél azáltal szenvedett el, hogy az ügylet létrejöttében megbízott.³⁷ Ezt emeli ki a hatályos Ptk. miniszteri indokolása is, amely szerint a biztatási kár (*negatív interesse*) egyrészt a szerződéskötéssel felmerült költségeket foglalja magában, másrészt mindazt a kárt, amelyet a szerződő fél azáltal szenvedett el, hogy a szerződés létrejöttében bízott.³⁸

Arra is utalni kell, hogy a Ptk. 221. § (1) bekezdésének második mondata szerint a bíróság a jóhiszemű álképviselőt a szerződés megkötéséből eredő kár megtérítése alól mentesítheti. Különösen akkor kerülhet erre sor, ha korábban képviselő volt, és képviseleti jogának megszűnéséről a szerződéskötéskor – hibáján kívül – nem tudott. Ez a lehetőség rosszhiszemű álképviselő számára nem áll fenn.

Az álképviselő kártérítési felelőssége szempontból az álképviselőhöz kapcsolódó szubjektív körülmények relevánsak, vagyis az álképviselő, illetve a vele szerződő harmadik személy tudati állapota határozza meg a kártérítési felelősség mértékét. Amennyiben az

álképviselő tudott a képviseleti jog fogyatékoságáról, vagyis rosszhiszemű volt, teljes kártérítéssel tartozik. Amennyiben azonban erről nem tudott, tehát jóhiszeműnek minősül, akkor csak a szerződés megkötéséből eredő kárért, az ún. biztatási kárért felel. Ha az álképviselővel szerződő harmadik személy nem tudott az álképviselő tényéről, akkor a kártérítési felelősség szempontjából kizárólag az álképviselő tudati állapota a meghatározó.

Kérdés azonban, hogy ha a harmadik személy tudott, vagy tudnia kellett volna az álképviselőről, akkor az hogyan befolyásolja az álképviselő felelősségét? Ezzel kapcsolatban indokolt az 1928-as Mtj. 1034. § (2) bekezdésében foglalt szabályra utalni, amely szerint, ha a harmadik fél rosszhiszemű volt, akkor az álképviselő nem felel. Ez azt jelenti, hogy még biztatási kárért sem felelt. Ez a Ptk. utáni jogirodalomban is visszatükröződik azzal, hogy ebben az esetben valóban nincs is szó álképviselőről.³⁹

Ezt a megoldást követi a német jog is, a BGB 179. § (3) bekezdése ugyanis kimondja, hogy az álképviselő ilyen esetben egyáltalán nem felel.⁴⁰ Az álképviselő akkor sem felel, ha a vele szerződő harmadik fél a képviseleti jog fogyatékoságát ugyan nem ismerte, de ismernie kellett volna. Ennek magyarázata, hogy az álképviselővel szerződő rosszhiszemű harmadik személy nem indulhatott ki abból a feltételezésből, hogy a vele kötött szerződés érvényesen létrejött, ezért jogi védelemre sem tarthat igényt.⁴¹ A német jog alapján egyébként abban az esetben sem felel az álképviselő, ha a vele szerződő harmadik fél a saját akaratnyilatkozatát a BGB 178. §-a alapján visszavonta.⁴²

Az osztrák jog szintén kizártnak tartja az álképviselő felelősségét, ha a vele szerződő fél számára a képviseleti jog fogyatékosága ismert volt. eltérően azonban a német jogtól, a kártérítési felelősség nem kizárt, csak a mértéke csökken abban az esetben, ha a harmadik fél az álképviselő tényét ugyan nem ismerte, de ismernie kellett volna. Ez utóbbi akkor fordulhat elő, ha az álképviselővel szerződő harmadik fél elmulasztotta, vagy nem megfelelően ellenőrizte a képviselőként fellépő személy képviseleti jogát. Az osztrák jogban a képviseleti jognak a harmadik személy részéről történő nem kielégítő vizsgálata ugyan nem jogellenes, de mint kötelezettségzegés – az ABGB 1304. §-a alapján – megalapozza az álképviselőt terhelő kártérítési felelősség mértékének csökkentését.⁴³

A kártérítési felelősséggel kapcsolatban kérdésként merül fel az is, hogy a harmadik személyen kívül az

36 Koziol/Welser: i. m. 212.

37 Szladits: i. m. 337. Ezt mondja ki a BGB 179. § (2) bekezdése is.

38 Miniszteri indokolás, 245.

39 Csanádi: i. m. 1067.

40 § 179 (3) BGB: *Der Vertreter haftet nicht, wenn der andere Teil den Mangel der Vertretungsmacht kannte oder kennen musste.*

41 Rüthers/Stadler: i. m. 484.

42 Rüthers/Stadler: i. m. 484.

43 Koziol/Welser: i. m. 213–214.

álcépviselt érvényesíthet-e kártérítési igényt az álcépviselővel szemben? A kártérítési igénnyel kapcsolatban a BH 2005/1/21. jogesetben az eljáró bíróságok elmentmondóan értelmezték a hatályos Ptk. 221. § (2) bekezdését. A másodfokú bíróság szerint ez alapján az álcépviselt is felléphet az álcépviselővel szemben. Ezzel szemben a Legfelsőbb Bíróság szerint ezen bekezdésre hivatkozással kizárólag az álcépviselővel szerződő harmadik fél érvényesíthet kártérítési igényt.

Ebből a szempontból a másodfokú bíróság döntése tűnik megalapozottnak, nincs ugyanis jogi akadálya annak, hogy az álcépviselővel szemben ne csak a vele szerződő harmadik fél, hanem az álcépviselt is érvényesíthessen kártérítési igényt, ha egyébként ennek feltételei fennállnak. Emiatt nem értünk egyet a Legfelsőbb Bíróságnak az EBH 2004/2/1146. elvi határozatában foglaltakkal, amely szerint az álcépviselő jogellenes magatartása nem a képviselt és az álcépviselő, hanem az álcépviselő és a vele szerződő fél között keletkeztet szerződésen kívüli kötelmet, amely a kártérítési felelősség alapjául szolgál. Ezzel párhuzamba állítható az a lehetőség is, hogy a képviselési jog hiányosságaira – és ebből következően az álcépviselő által kötött szerződés létre nem jöttére – nemcsak a képviselt, hanem az álcépviselővel szerződő harmadik fél is hivatkozhat, ennek ugyanis szintén nincs semmilyen jogi akadálya (BH 2004/7/286.). Az egy másik kérdés, hogy az álcépviseltnek nem abból származik kára, hogy a szerződés közte és a harmadik személy között nem jött létre, hanem teljesen más jogalpból. Ilyen lehet esetlegesen egy személyiségi jogi sérelem.

Bár ez az általános kártérítési szabályokból egyértelműen következik, célszerű lett volna az új Ptk.-ban egyértelműen kimondani, hogy az álcépviselővel szemben nemcsak a harmadik személy, hanem az álcépviselt is érvényesíthet kártérítési igényt.

Végül érdemes utalni arra kérdésre, hogy vajon abban az esetben is felel-e az álcépviselő, ha az álcépviselt teljesítőképesség hiányában a szerződést nem tudta volna teljesíteni. A német jogirodalomban ebben az esetben nem ismerik el az álcépviselő felelősségét, amit azzal indokolnak, hogy a harmadik fél nem kerülhet jobb helyzetbe, mint abban az esetben, ha a szerződést az álcépviselt jóváhagyta volna.⁴⁴

5.2. Az álcépviselő vétkességtől független felelőssége

Fontos kiemelni, hogy a hatályos Ptk. 221. §-ban írt feltételek eltérnek a Ptk. 339. §-ában foglalt feltételektől. A hatályos Ptk. 221. §-a az álcépviselő jó-, illetve rosszhiszeműségéről beszél. A Ptk. 339. § (1) bekezdése

ezzel szemben nem jó-, vagy rosszhiszeműséghez, hanem felróhatósághoz, vétkességhez köti a károkozó kártérítési felelősségét. A két kategória azonban nem feltétlenül azonos egymással, márcsak azért sem, mert a rosszhiszeműség tudati, a vétkesség pedig akarati kategória. Ez a különbségtétel megjelenik az új Ptk.-ban is.

A magyar joghoz hasonlóan szabályozza a kérdést a német jog is, a BGB 179. § (1) bekezdése ugyanis az álcépviselő vétkességtől független ún. garanciafelelősségét mondja ki.⁴⁵ Más megoldást követnek azonban a nemzetközi jogegységesítés eredményeként született tervezetek (UNIDROIT Alapelvek, Európai Szerződési Elvek), ezekben ugyanis az álcépviselő felelőssége felróhatósági alapú.⁴⁶ A vétkességi elvhez kapcsolja az álcépviselő felelősségét a francia jog is, amely alapján az álcépviselő felelőssége a kártérítés általános szabályaihoz igazodik, az álcépviselő jóhiszeműsége pedig az álcépviselő felelősségét nem csökkenti, és nem is szünteti meg.⁴⁷

Csanádi ezzel kapcsolatban azt emeli ki, hogy sajátos, hogy a törvény nem a vétkességet teszi az álcépviselő felelősségének feltételévé, hanem látszólag az álcépviselő kimenthetetlen, feltétlen felelősségéből indul ki, és ennek korrekciójaként megengedi a bíróságnak a jóhiszemű álcépviselő mentesítését. Nézete szerint azonban itt nincs szó többről, mint pontatlan törvényi megfogalmazásról. Kiindulópontja, hogy a jóhiszemű és vétkes álcépviselő kártérítésre kötelezése aligha fér össze a polgári jogi kártérítési felelősség rendszerével. Csanádi szerint ennek alapján a Ptk. 221. § (1) bekezdésében megadott lehetőséget bizonyára úgy kell értelmezni, hogy az álcépviselőt ilyenkor nemcsak mentesíteni lehet, de mentesíteni is kell a felelősség alól.⁴⁸

Az álcépviselő felelősségének a vétkességtől történő függetlenítését nem feltétlenül kell azonban jogalkotói tévedésként felfogni. Ez a megoldás ugyanis az álcépviselővel szerződő harmadik személy védelmét szolgálja. Ez a célkitűzés tetten érhető az érvénytelenség jogkövetkezményeihez kapcsolódóan a Ptk. 238. § (2) bekezdésében is. A felelősségnek a vétkességtől való függetlenítése megnehezíti a kimentést, így fokozottabban védi a harmadik fél érdekeit. Harmathy Attila hívja fel a figyelmet arra, hogy a vétkesség nélküli felelősség magyarázataként legtöbbször a rizikó viselése szolgál.⁴⁹

A harmadik személy védelme azonban nem feltétlenül érvényesül akkor, ha az álcépviselő jóhiszemű volt. Szőnyi Viktor álláspontja szerint a rosszhiszemű álcépviselő felelősségét megállapító rendelkezések valójában nem különböznek az általános kártérítési felelősségi szabályoktól, a jóhiszemű álcépviselőt azon-

44 Rühers/Stadler: i. m. 483.

45 Rühers/Stadler: i. m. 483

46 Molnár Hella: Álcépviselés. In: Nagy Marianna (szerk.): Jogi Tanulmányok 2007. ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2007, 142.

47 Szőnyi: i. m. 455.

48 Csanádi: i. m. 1066.

49 Harmathy Attila: Felelősség a közreműködőért. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1974, 50–53.

ban kedvezőbb elbánásban részesítik az általános kárfelelősségi szabályoknál. Jóhiszemű álképviselő esetén ugyan szóba kerülhet még – a kártérítési általános szabályai szerint – az álképviselt felelőssége is, ennek ellenére Szőnyi szerint a hatályos szabályozás nem annyira a harmadik személy, mint inkább a jóhiszemű álképviselő védelmét részesíti előnyben. Ezzel kapcsolatban azt emeli ki, hogy a jóhiszemű álképviselő túlzott védelme nemcsak a forgalom biztonságának az igényével áll szemben, de a prevenciót sem szolgálja.⁵⁰

5.3. Az álképviselt felelőssége

Az álképviselő felelőssége kapcsán lényeges körülmény, hogy az álképviselő gyakran az álképviselt alkalmazottja. Ekkor részben a Ptk. 348., illetve 350. §-ában foglalt szabályokat, részben pedig a munkáltató felelősségére vonatkozó munkajogi előírásokat is alkalmazni kell. Adott esetben figyelemmel kell lenni továbbá a Gt. 30. § (1) bekezdésére is, amely szerint a társaság felelős azért a kárért, amelyet vezető tisztségviselője e jogkörében eljárva, harmadik személynek okoz. Megbízási viszony, munkaviszony, tagsági viszony, illetve vezető tisztségviselői megbízás esetén tehát az álképviselt speciális felelőssége érvényesül. Ebbe a körbe tartozik a bírói gyakorlat által kialakított *látszaton alapuló képviselet* esete is.⁵¹

A már vizsgált BH 2009/6/183. jogesetben a Legfelsőbb Bíróság megállapíthatónak tartotta az álképviselőként eljáró polgármester helyett az önkormányzat felelősségét arra hivatkozással, hogy a polgármester és az önkormányzat között *foglalkoztatási jogviszony* áll fenn.

Ezzel összefüggésben az a rendelkezés, amely a véten jóhiszemű álképviselővel szemben elvileg lehetővé teszi kártérítés érvényesítését, azt az ésszerű célt is szolgálhatja, hogy a biztatási kárt – vagy annak egy részét – az álképviselő helyett a képviseltre telepítse.⁵²

Kérdés, hogy az álképviseltnek ez a fajta speciális felelőssége bármikor fennállhat, vagy függ az álképviselt és az álképviselő közötti szerződéses jogviszony jellegétől? Megbízási szerződés és munkaszerződés esetén ez a felelősségi szabály alkalmazható, más szerződéseknél azonban ez már nem ennyire egyértelmű. A képviselt és az álképviselő közötti viszony jogi minősítése tehát adott esetben hátrányos lehet a harmadik személyre nézve.⁵³

A kárnak a képviseltre történő telepítése akkor is szóba kerülhet, ha az álképviselt vétkessége játszott közre abban, hogy nevében az álképviselő eljárha-

tott.⁵⁴ Ebben az esetben a képviselt nem a fenti speciális szabályok szerint – felróhatóságtól függetlenül – felel, hanem a Ptk. 339. §-a alapján, vétkessége esetén. Ez azt jelenti, hogy ha az álképviselt felelőssége a harmadik személlyel szemben speciális kártérítési szabályok alapján nem állapítható meg, az általános kárfelelősségi szabály alapján még fennállhat.⁵⁵ Önmagában azonban az álképviselt szabályai között nem találunk olyan rendelkezést, amely a képviseltnek a harmadik személlyel szembeni felelősségét kimondaná.

Akár speciális normák, akár az általános felelősségi szabály alapján kerül sor az álképviselt felelősségének a megállapítására, előfordulhat, hogy mind a képviseltet, mind pedig a képviselt felelősség terheli. Ebben az esetben a képviselt és az álképviselő kártérítő felelőssége a harmadik személlyel szemben egyetemleges.

Adott esetben az álképviselővel szerződő harmadik személy nemcsak a kártérítési felelősség általános, vagy speciális szabályai szerint, hanem a Ptk. 6. §-a alapján is igényelheti az álképviselttől az őt ért kár teljes, vagy részleges megtérítését. Erre akkor kerülhet sor, ha a harmadik személyt az álképviselővel való szerződés kötésre kifejezetten az álképviselt szándékos magatartása indította.⁵⁶

Amennyiben az álképviselttel szemben a harmadik személy az általános felelősségi szabályok szerint lép fel, akkor a képviselt annak bizonyításával kimentheti magát, hogy úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben elvárható. Ha sikeres kimentés esetén sem az álképviselt, sem a jóhiszemű álképviselő nem felel, akkor az álképviseltből származó károkat végső kárviselőként a harmadik személy viseli, még akkor is, ha jóhiszemű volt és a körülményeknek megfelelő gondossággal járt el. Ehhez kapcsolódóan Szőnyi azt emeli ki, a prevenció és a forgalom biztonságának a védelme minimálisan azt követelné meg, hogy az álképviselő a jóhiszemű harmadik személlyel szemben semmilyen esetben se mentesse ki magát a felelősség alól. *A végső kártérítést tehát indokoltnak tűnik az álképviselőre telepíteni.*⁵⁷

6. Záró gondolatok

6.1. Külön álképviseleti szabályozás a társasági jogban?

Megfontolandó, hogy a társasági jogban, illetve a cégjogban nem lenne-e indokolt eltérő szabályokat adni az álképviseletre vonatkozóan. Ezzel kapcsolatban érdemes utalni a német jogra, amely a magánjogi és a

50 Szőnyi: i. m. 446.

51 Kisfaludi András: Az adásvételi szerződés. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1999, 53. A látszaton alapuló képviselet nem azonos a hatályos Ptk. 220. §-ában szabályozott ún. vélelmezett képviselettel.

52 Csanádi: i. m. 1067.

53 Szőnyi: i. m. 444.

54 Csanádi: i. m. 1067.

55 Szőnyi: i. m. 445.

56 Szőnyi: i. m. 445.

57 Szőnyi: i. m. 447.

kereskedelmi jogi képviselet szabályait élesen elkülöníti egymástól. Ennek háttérében az áll, hogy a kereskedelmi forgalomban és ezzel összefüggésben a kereskedelmi jogban a jogbiztonság és az ügyletek gyors és megbízható megkötése és teljesítése iránti igény jóval magasabb, mint a hagyományos polgári jogban. A kereskedelmi jogi szabályozásnak tehát egy magasabb szintű forgalombiztonságot kell szem előtt tartania. Ebből a képviselet intézményére nézve az következik, hogy a kereskedelmi jogi (cégjogi) szabályozásnak egy jóval szélesebb körben érvényesülő jogügyleti képviseletet kell szem előtt tartania, mint a polgári jognak.⁵⁸

A magyar jog kapcsán is megfontolandó tehát, hogy a cégjogi, társasági jogi képviseletre az általános polgári jogtól eltérő szabályokat fogalmazzon meg a jogalkotó. Ez adott esetben megjelenhetne az együttes cégjegyzési jog szabályozásában is, amelyhez kapcsolódóan szintén felmerülhetnek álképviseleti kérdések.

A forgalombiztonság igényei mellett fogyasztóvédelmi okok is közrejátszanak abban, hogy a vállalkozások és fogyasztók közötti ügyletekre nézve az álképviselet tekintetében is indokoltnak tűnik speciális szabályozást adni.⁵⁹

Az általános magánjogi és a társasági jogi képviselet – és ezáltal az álképviselet – szabályainak a szétválasztása azonban egy olyan kérdés, amelynek számos más vetülete is van. Elegendő csupán a kis- és közepes vállalkozások sajátos helyzetére utalni. Kérdés ugyanis, hogy egy családi vállalkozásként működő betéti társaságra is ugyanazokat a képviseleti és álképviseleti szabályokat kell-e alkalmazni, mint egy több száz főt foglalkoztató részvénytársaságra. A megfelelő szabályozás kialakításra irányuló javaslat továbbgondolást igényel.

6.2. Dologi jogi kérdések

A szerződési és a felelősségi kérdések mellett rendezésre szorulna az álképviselővel szemben érvényesíthető tulajdoni igény is. Amennyiben az álképviselő által kötött szerződéssel tulajdonátruházásra kerül sor, akkor az álképviselővel szerződő harmadik személy a szerződés alapján tulajdont szerez. A képviselt jóváhagyásának a hiányában azonban kérdéses lehet, hogy végbement-e a tulajdonszerzés.

Az EBH 2004/2/1146. elvi határozatban a Legfelsőbb Bíróság arra a következtetésre jutott, hogy szerződés hiányában az álképviselővel szerződő harmadik félnek a dolog birtokban tartására nem keletkezett jogcíme, ezért a jogalap nélkül birtokolt gépjárművet a Ptk. 193. § (1) bekezdése alapján – mint jogalap nél-

küli birtokos – köteles volt a dolog birtoklására jogosultnak kiadni. A dolog birtoklására pedig főszabály szerint annak tulajdonosa jogosult, aki annak visszadását a Ptk. 115. § (3) bekezdése alapján jogszerűen követelheti. A harmadik személy csak akkor tagadhatná meg a dolog kiadását, ha a Ptk. 118. §-ában írt feltételek mellett a dolog tulajdonjogát megszerezte.

A tulajdoni igényhez kapcsolódik annak rendezése is, hogy amennyiben az álképviselő által kötött szerződés folytán a képviselthez ellenérték kerül, akkor azzal a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint tartozik elszámolni. Összetettebb a helyzet, ha a jogalap nélküli gazdagodás, illetve birtoklás szabályainak alkalmazására felszámolási eljárásban kerül sor, ekkor ugyanis további kérdések is felvetődnek.⁶⁰

Sajátos helyzet állhat elő, ha az álképviselő által kötött tulajdonátruházási szerződésnek ingatlan a tárgya. Ebben az esetben ugyanis az ingatlan-nyilvántartásról szóló 1997. évi CXLI. törvény (Inyvtv.) 62. § (1) bekezdésének a) pontja alapján kérni lehet a bejegyzés törlését és az eredeti állapot helyreállítását. Ennek alapját az jelenti, hogy az álképviselő által kiadott bejegyzési engedélynek nincs jogalapja. Ezzel kapcsolatban a Fővárosi Ítéltábla már idézett ítélete kimondta, hogy mivel a létre nem jött szerződés alapján tulajdonjog változás nem következhet be, a bejegyzés érvénytelen, ezért annak törlésével az eredeti ingatlan-nyilvántartási állapot helyreállításának van helye (IH 2011/4/175.).

Összetettebb a helyzet, ha az álképviselő által kötött szerződés tárgyát képező dolgot a vele szerződő harmadik személy utóbb másra ruházta. Ingók vonatkozásában a Ptk. 118. §-ára tekintettel ebben az esetben megállapítható a tulajdonszerzés. Ingatlanoknál azonban ekkor is sor kerülhet az eredeti állapot helyreállítására. Erre az Inyvtv. 63. § (2) bekezdése ad lehetőséget, amely szerint azzal szemben, aki további bejegyzés folytán, az előző bejegyzés érvényességében bízva, jóhiszeműen szerzett jogot, a bejegyzéstől számított 3 év alatt lehet a törlési keresetet megindítani.⁶¹

Mindezek alapján megfontolandónak tűnik, hogy külön szankcióként bekerüljön az álképviselet szabályai közé a tulajdoni igény.⁶²

6.3. Az álképviselő teljesítésre való kötelezése

A kártérítési jogkövetkezmény általánossá tétele mellett is megfontolandó lehetne visszatérni a régi magyar magánjog azon megoldásához, miszerint bizonyos esetekben az álképviselő az általa kötött szerződés teljesítésére kötelezhető. Ezt az 1959-es Ptk. azért nem vet-

58 Jung, Peter: Handelsrecht. 5. Auflage, Verlag C.H. Beck, München, 2006, 157.

59 Ezzel kapcsolatban ld. az osztrák jog megoldását: Koziol/Welser: i. m. 210.

60 Erről ld.: a Győri Ítéltábla Polgári Kollégiumának 1/2006. (XII. 1.) sz. véleményét. Ítéltáblai Határozatok, 2007/1. sz. 80.

61 Ezzel összefüggésben kell utalni a Legfelsőbb Bíróság 3/2010. (XII. 6.) PK véleményére, amely az érvénytelenségi és a törlési per kapcsolatáról szól. Megjelent: Bírósági Határozatok, 2011/2. sz. 88–91.

62 Molnár: i. m. 147.

te át, mert a miniszteri indokolás szerint ez a jóhiszemű álképviselőt méltánytalanul sújtaná. Az is fontos szempont volt, hogy a teljesítés követelése a gyakorlatban ritkán vezetne eredményre, mert az álképviselő szaktudása, foglalkozása következtében általában nincs abban a helyzetben, hogy az állítólagos képviselttől elvárt szolgáltatást nyújtani tudja. Minderre tekintettel a Ptk. az álképviselő kártérítési kötelezettségét tette általánossá.⁶³ Itt azonban utalni kell arra, hogy adott esetben az álképviselőt a kár természetbeni megtérítésére olyan formában is lehet kötelezni, amely megegyezik a szerződés teljesítésével. Ez azonban kizárólag rosszhiszemű álképviselő esetében merülhet fel.⁶⁴

Ez a megoldás nem lenne példa nélküli a magyar polgári jogban. Mintát a hatályos Ptk. 13/B. § (2) bekezdése jelenthetne, amely szerint, aki cselekvőképességét illetően a másik felet megtéveszti, ezért felelőséggel tartozik, és felelőssége alapján a szerződés teljesítésére is kötelezhető. Egy másik példa a Ptk. 238. § (2) bekezdésében található.

6.4. Állásfoglalás az álképviselő által kötött szerződésről

Mint azt már részletesebben bemutatottuk, az új Ptk. a hatályoshoz hasonlóan kerüli az álképviselő által kötött, de az álképviselt által jóvá nem hagyott szerződés minősítésére vonatkozó állásfoglalást. Annak ellenére, hogy ez az érvénytelenségi jogkövetkezmények új alapokra helyezése miatt várhatóan csökkenti a kérdés gyakorlati jelentőségét, szerencsésebb lett volna, ha a jogalkotó véleményt nyilvánít erről. Ennek kapcsán arra kell felhívni a figyelmet, hogy az utóbbi évtizedben a bírói gyakorlat koncepcionálisan eltért a korábbi minősítéstől. A szerződés semmissége helyett ugyanis a megállapodás létre nem jött volta került ki-mondásra. Ezt a megoldást dogmatikai szempontból a magunk részéről helyesnek tartjuk. Mindezek alapján véleményünk szerint az új Ptk.-ban egyértelműen ki kellett volna mondani, hogy az álképviselő által kötött jogügylet az álképviselt jóváhagyásának hiányában nem jön létre.

63 Miniszteri indokolás, 245.

64 Kisfaludi: i. m. 56.